

שדה הקרב העתידי והנהגת העורף בהיבטים חברתיים ובהיבטים כלכליים

יהודה דרורי*

גיוס בררני לצבא עלית – כפי שהציע אל"מ (מיל") שמואל גורדון (מערכות 328) – הנו אך פועל יוצא מהגדרה מחודשת של צורכי צה"ל בסוף המאה העשרים. דומה, כי יש חוסר איזון בין הכנות הצבא לשדה הקרב העתידי לבין התכוננותו בחזית העורף. משמר לאומי, שייבנה ממאגר הלא-מגויסים לצבא, ישרת היטב את צורכי העורף בשעת חירום. כמו כן, יש לבחון עוד כמה צעדים, שהחוט המקשר ביניהם, הוא כלכליות, צדק חברתי ועמידה באתגרים של סוף המאה העשרים ומעבר לה.

העוקבים בשנים האחרונות אחרי הספרות הצבאית בעולם – נוכחים, כי צה"ל נחשב כיום לאחד הצבאות המודרניים והמתקדמים ביותר בעולם. ההתייחסות לכך אינה נובעת רק מהבחינה האיכותית – כוח-אדם, ציוד ואמצעי לחימה – אלא גם מהבחינה הכמותית – כמות היחידות ביבשה, באוויר ובים, שהקמתן הושלמה לפי קריטריונים מודרניים, והן מתאמנות ופועלות בתורות-לחימה חדשניות, המותאמות למשימות הלחימה, הצפויות בשדה-הקרב העתידי.

מעמדו הנכבד של צה"ל לא נרכש בקלות. צה"ל עבר במשך השנים האחרונות תהליך התייעלות משמעותי ביותר – ולא רק תוצאה מלחצים תקציביים, אלא בגלל תפיסתו המגובשת של צה"ל לגבי אופיו של שדה-הקרב העתידי: חזית, הנשלטת על-ידי אמצעי-לחימה "חכמים" ושימוש באמצעי-נגד אלקטרוניים ובמערכות מודיעין, המזרימות מידע עדכני ושוטף בעת הקרב.

תהליכי הייעול העיקריים בצה"ל התרכזו בצמצומים משמעותיים בכוח-האדם ובשימוש נרחב בסימולטורים לאימונים (ולפיכך, גם צמצום בימי מילואים). לכן, נדרשת בחירה מדוקדקת של כוח-אדם, שיוכל לפעול כהלכה בתנאי הטכנולוגיה המתקדמת של שדה-הקרב העתידי. אין פלא אפוא כי משנה לשנה גדלות בהתמדה דרישות ההשכלה, שצה"ל מעמיד בפני הצעירים המתנייצבים לשירותו.

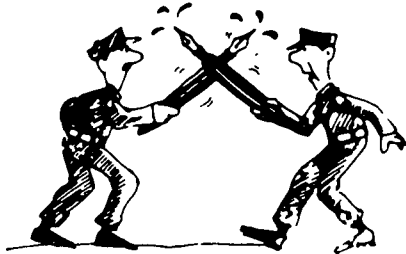
בעיין של קומפקטיות, נדרש צה"ל להיות בררני ביותר בגיוס משאבי האנוש לשירותו. משנה לשנה ניתן לגייס פחות חיילים ופחות אנשי מילואים, ואת אלה הנקראים – לשחרר לאחר זמן קצר יותר.

כיצד ניתן להתמודד עם הבעיות החברתיות והכלכליות הקשות, הנובעות מאי-גיוס של צעירים ושל צעירות, כולל פטור מוקדם ממילואים?

שדה המערכה העתידי והעורף

צה"ל מצליח להתמודד עם תפיסת שדה-הקרב העתידי מבחינת מטלותיו, אולם נתקל בקשיים בהתמודדות של מערכת הביטחון עם האתגר של הגנת העורף בעתיד. במלחמה עתידית נגד מדינת ישראל עלול

* יועץ אסטרטגי לייעול.

בתפיסת הממשלה לגבי משאבי האנוש במדינה בכלל – ולגבי הגיוס לצה"ל בפרט.

★ התייצבות לשירות לאומי

יש לשנות את שיטת הגיוס כך, שכל חיילי הגיוס לא ייקראו ישירות לצה"ל, אלא יתייצבו לשירות לאומי. לצה"ל תהיה עדיפות ראשונה לבחור מהמאגר הזה את כוח-האדם – נשים כגברים – הדרוש לו לפעילותו השוטפת ולבניין כוחותיו – לפי קריטריונים של יעילות ושל מצוינות, ובהתאם לתקציבים, העומדים לרשותו.

לאחר מכן, יעברו כל הנותרים "טירונות" אינטנסיביות בת שלושה חודשים, שתכשירם לתפקידיהם ככוח צבאי לעת חירום, שיקרא משמר לאומי. מפקדת העורף תהיה אחראית לאימונם של המגויסים ולהכשרתם לכל תפקידי מל"ח (שמירת סדר, עזרה ראשונה, פינוי נפגעים, סילוק הריסות, כיבוי-אש, הפעלת אמצעים נגד אב"ך וכ"ר). כל מסיימי הטירונות ישוחררו מצה"ל, ויועברו למערך עתודת המשמר הלאומי.

★ גיוס כוח-אדם לתפקידים אחרים במשק

לפני סיום טירונות מל"ח, תינתן לגופים ממלכתיים אחרים (כגון: משטרת ישראל, משרד החינוך והתרבות, משרד הבריאות ומשרד העבודה והרווחה) אפשרות לבחור כוח-אדם מהמאגר הזה לתגבור מערכותיהם – לפי אישור הממשלה ובאילוץ התקציב. מי שייבחרו – ישרתו שלושים חודש בשירות לאומי, וההתייחסות אליהם תהיה כאילו שירתו בצה"ל שירות מלא. בנוסף, אנשי שירות התעסוקה ומשרד העבודה והרווחה יורשו לפעול במחנות של טירוני מל"ח על-מנת לגייס כוח-אדם לקורסים מקצועיים בנושאים חיוניים, שבהם קיים במשק מחסור בכוח-אדם.

תחת נטל כבד של מובטלים. אין זו בעיה של צה"ל – אבל צה"ל הנו חלק אינטגרלי מהמדינה, ויש לחשוב על היווצרות שכבת מובטלים צעירים חסרי-כל-מוצא, אשר יהוו בעיה לאומית חמורה, כמו במרבית ארצות אירופה. ואפילו בני-המזל, שיצליחו לבסוף להשתלב בשוק העבודה – כיצד ירגישו כלפיהם החיילים, שייפלטו למשק בתום שירות של שלוש שנים בהיווכחם, כי ה"פרזיטים" תפסו את מקומות העבודה? ומה יקרה בתוך הצבא? האם כל הדרישות לתחכום, ול"מיוחדות" לא יצרו בצה"ל שני מעמדות: "החכמים והנהדרים" של היחידות המובחרות וכל "שאר המסכנים והעלובים" – אנשי השירותים והלוגיסטיקה". כזכור, זה היה המצב בצה"ל בשנות החמישים ובשנות השישים? עניינו של צה"ל למנוע מראש את היווצרותן של המגמות החברתיות השליליות, אשר מתלוות ליעול הביטחוני בכלל ולהיערכות לשדה הקרב העתידי בפרט. יש למצוא פתרון ליעול הביטחוני בכלל ולהיערכות לשדה הקרב העתידי בפרט – שלא יפגע ביעול, אך יחזיר ללא-מגויסים ולפטורים משירות המילואים את כבודם בחברה.

מגוון פתרונות פשוטים למצבים מורכבים

בתהליך מציאת הפתרונות חייבים לראות את קשרי הגומלין בין היערכות צה"ל, בין היערכות העורף ובין יעול המערכות, ובעיקר על הכלכליות של השינויים המוצעים במסגרת הכוללת של המדינה ולא רק של צה"ל. יש לציין במודגש – התפיסות, המובאות להלן, הן כלליות ביותר באופיין, אך מתונות בשינוי יסודי

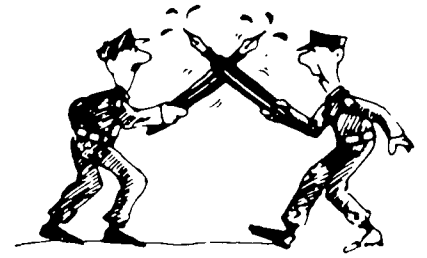
העורף להיות מטרה עיקרית לטילי האויב; וכתוצאה מכך, תיתכן גם פגיעה במוראל הכוחות הלוחמים בחזית.

למעשה, ההכנות להגנת העורף והטיפול בו בעת מלחמה הן חלק חיוני בשמירת המרקם החברתי ובשמירת היציבות הכלכלית של המדינה בתקופת חירום. חשיבות הטיפול בעורף כמותה כחשיבות הניצחון בשדה הקרב העתידי. הקמת פיקוד העורף היתה צעד נכון בכיוון הנכון – אם כי נראה, כי יחלוף זמן רב עד שיובנו החשיבות והאחריות, שיש לתת לפיקוד הזה. מעבר למיגון האישי, למקלוט ולמיגון המבנים, יש להכין כוח-אדם מיומן, שידאג לאוכלוסייה – יטפל, יסביר, ירגיע, יחלץ, יציל ויימצא תמיד בכל שכונה ובכל אתר. יש סיכוי סביר ליישם זאת בקלות יחסית – על-ידי תיעול משאבי-אנוש.

משמעות הבעיה החברתית של יעול צה"ל

אי-הגיוס לצה"ל (או השחרור משירות מילואים קרבי בטרם עת) מהווה עדיין סטיגמה, הגוררת יחס שלילי בחברה בכלל, ובפרט של מעבידים רבים. לפיכך, אם שיעור גדול מפוטנציאל הגברים המתייצבים לא יגויס, אם שיעור גדול יותר מהמתייצבות ישוחרר מיד, ואם שיעור גדול מהפוטנציאל של אנשי המילואים ישוחרר – עלול להיווצר מצב חברתי שלילי ביותר, שיתלוו אליו מתיחויות, עוינות, כעס ופילוג – בין אלה שיתרמו ("פריירים", או "דפוקים") לבין אלה שלא ייקראו לתרום לביטחון המדינה ("פרזיטים", או "חסרי-כישורים").

בעיה חברתית (וכלכלית) תיווצר, כאשר אותם אלפים שלא יגויסו לצה"ל, יציפו את לשכות העבודה במשק, הכורע זה זמן רב

★ איגיוס כוח-אדם לצה"ל לתפקידים לא-קריביים בשירותים ובלוגיסטיקה
צה"ל חייב יהיה לאייש את כל התפקידים הלוגיסטיים ואת כל משימות השירותים, שאינן בשדה הקרב, באזרחים עובדי צה"ל. פירוש הדבר, כי צה"ל יחדל לקרוא לשירות חובה ולשירות מילואים לתפקידי שירותים ולמשימות לוגיסטיות, שאינן קשורות לחזית וללחימה בשדה הקרב.
זה יפתור בעיות חברתיות, ובעיקר, יסייע למדינה לפתור בעיות של עשרות אלפי מובטלים. יש להניח, כי בסיכומו של דבר הרבה יותר זול למדינה ולצה"ל להישען על גרעין מקצועי של אזרחים עובדי צה"ל.
אם תחליט המדינה סוף-סוף, כי תקציב ה"מילואים" יהיה חלק מתקציב הביטחון (ולא מתקציב הביטחון הלאומי), אזי החיסכון יהיה משמעותי ביותר הן לצה"ל והן למדינה.

★ גיוס בנות לפי כישורים
גיוס בנות כיום הנו בעיה חברתית, המתבטאת באפליה מתמדת בכל שלבי הגיוס והשירות של החיילות (למעט מקרים בודדים). גיוס בנות אסור שיספק כוח-אדם זול לתפקידי מזכירות, הגשת-קפה או במקרה הטוב – נהגת למפקד. בארצות-הברית ובצבאות מערביים אחרים נשים תופסות עמדות בכל זרוע, בכל אגף, בכל מחלקה וגם ביחידות הלוחמות – לפי כישוריהן, תוך התמודדות מוצלחת עם הגברים במערכת. צה"ל חייב לפתוח בפני נשים את כל מקצועותיו ואת כל יחידותיו, ללא אפליה, ללא דעה מוקדמת ובתנאים שווים לגברים. בחברה מודרנית אין מקום יותר להגבלות, שמקורן בדעות קדומות ומיושנות. גישה זו תביא לירידה משמעותית בכמות הבנות שגיוסו לצה"ל.

★ תגמול המשרתים

המגויסים לצה"ל לא יהיו ה"פריירים של המדינה" – שכר חיילי החובה חייב להיות בהתאם לצרכים המינימליים של צעיר, החי במדינה מערבית כשלנו. עם שחרורו הוא יהיה זכאי ללמוד חינם באוניברסיטאות, או במוסדות להכשרה מקצועית, למשכנתא מוגדלת משמעותית ולהלוואות בתנאים נוחים לפתיחת עסק. אנשי המילואים יזכו להנחות במס-הכנסה ובביטוח לאומי ולהטבות אחרות. אם התנאים האלו לא יצרו מוטיווציה, הם יסייעו לדכא את התסכול של מגויסי החובה ושל אנשי המילואים.

משמר לאומי כפתרון ביטחוני, חברתי וכלכלי

משמר לאומי אינו רעיון חדש. הוא נוסה בהצלחה, וקיים בארצות רבות. שלא כמו כוח המילואים הקיים, הנועד לתגבר את המערך בשדה-הקרב – משמר לאומי הנו, למעשה, כוח מילואים שנועד לתגבר את הצבא במשימותיו בעורף.
כוחות המשמר הלאומי הנם מקומיים/שכונתיים וניתנים לגיוס מהיר. בדרך כלל, אין להם נשק כבד; ולפיכך, הם ניידים וגמישים לתפעול. ניתן לגייסם לקורס, למטווח, להרצאה ולפעמים אפילו לתפקידי שמירה קצרים (לא יותר מיומיים בחודש – וללא כל תשלום למעט אש"ל). בעתות חירום מטולתיהם סובבות סביב שמירת הסדר הציבורי, הסברה והרגעת הציבור, פינוי והצלה – וייתכן אף להגנה בפני כוחות קומנדו של האויב אם ינחתו בפנים המדינה. הכוח הזה יכול להישען על רכב מגויס של חבריו, על מערכת קשר פשוטה, על ימ"חים במרתפי מבנה ציבורי,

או במבנה/מחסן באזור התעשייה של היישוב.

משום מה, לא התפתח אצלנו הרעיון. אולי מתוך הצורך לשלוח את מרב הכוח לחזית, ואולי מתוך האמונה, כי העורף מוגן היטב יחסית (בעיקר, הודות לחיל-האוויר-הטוב ביותר-בעולם). ה"ג"א והמשמר האזרחי אינם מתאימים לדגמים המוכרים בעולם של משמר לאומי. ואם אכן יוחלט להקימו בארץ – חשוב יהיה למזג את כל יחידות העורף תחת פיקודו מפקדת העורף לישות אינטגרלית ויעילה, שתוכל לשלוט בעתות חירום על כל האירועים בעורף.
כוח-האדם, שצה"ל אינו זקוק לו במילואים, יוכל להשתלב ביחידות המשמר הלאומי. כדי לא ליצור עודפים, מומלץ לא לגייס למשמר הלאומי את החיילים להיות מרותקים לעבודתם גם בשעת חירום – על מנת שפעילות המשק לא תיפגע. מי שצה"ל זקוק לו, אך עבודתו חיונית, על המשמר הלאומי להכשיר לו מחליפים.

סיכום

יש יותר מקשר אחד בין תפיסת שדה-הקרב העתידי לבין הגנת העורף.
המשמר הלאומי הנו רעיון פשוט יחסית לביצוע, ויכול לתת מענה לאתגר מיד. אולם, יש לראות את כל מערכת השינויים שהוצגה פה כמערך אחד וכמכלול של פתרונות צבאיים, חברתיים וארגוניים. שתכליתם להקטין את הנזק, הנוצר מהצורך לייעל את צה"ל, כדי שיוכל להתמודד הן עם שדה-הקרב העתידי והן עם ההשלכות החברתיות והכלכליות, שהייעול הזה גורם.